

UJČA, UJČA.

SPESNIL IVAN ALBREHT.

Ujča, ujča, tri reči,
vsaka drugi se smeji,
biserna, srebrna, zlata,
naša Zdenka je bogata.
Ujča, ujča, tri reči,
vsaka drugi se smeji.

Vse tri so res prelepe,
pa kako, nihče ne ve!
Ponje polž je z muho šel
in se je ob plot zadel.
Poleg plota, glej, vodico,
muha zmoči perutnico.

Ujča, Ujča, kaj pa zdaj?
Muha plane brž nazaj,
polž od groze ves trepeče,
hude se boji nesreče.
Da bi rešil tri reči,
revež v vodo se zvali.

Ujča, ujča, a kako,
polža več nazaj ne bo?
Ko spet najde tri reči
in se muha osuši,
pa ga skupaj klicat gremo,
da za tri reči izvemo.

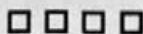

BELE MUHE.

SPESNIL STANO KOSOVEL.

Bele muhe padajo,
deco v pete zbadajo.
Oživela mrtva soba,
kot da lije v njo svetloba;
nihče noče več za peč —
vsem toplota je odveč.

Kot pod streho gladni ptiči
vse na okna se kopiči,
suva z roko, rije z glavo,
da nasmeje se v zabavo
prvim zimskim mlinarjem,
belim kapucinarjem.

BOŽIČNO DREVO.

SPESNIL PASTUŠKIN.

Pred nami je zrastle božično drevo,
zeleno, srebrno in zlato,
orehe in fige rodilo nam bo
in jabolka in čokolato.

Ko druga drevesa vsa gola stoje,
zmrzujejo v snegu in mrazu,
z radostjo nam ono navdaja srce,
veselje nam vžiga v obrazu.

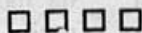
Za Ježuščka angeli božji z neba
prinašajo krasne darove;
on z nami deli jih, on rad nas ima,
on k sebi nas k jaslicam zove.

Pastirci pritečejo z bližnjih poljan
časte ga, darove dobijo;
on vse jim razdá in le reven zemljan
je z Jožefom spet in Marijo.

Pa pridejo z jutrovih krajev možje,
sijajni, mogočni, bogati,
in Ježuščka hočejo kralji trije
moliti in obdarovati.

In molijo in obdarujejo ga.
In zopet on k sebi nas zove,
sladkó se iz jaslic nam zopet smehlja
in zopet deli nam darove.

Zato je to naše božično drevó,
zeleno, srebrno in zlato,
tako obloženo. — O da bi takó
vsa leta rodilo bogato!

ZGODBE KRALJEVIČA MARKA. FR. MILČINSKI □□□□

11. Kraljevič Marko se je oženil.

Edela sta kraljevič Marko in ljuba mu majka v belem Prilipu, v mogočnem gradu, pri skromni večerji in sta prijazno govorila. Nalila je majka sinu kupo, pa ko jo je nalivala, se ji je tresla roka, tri kapljice so kanile na prt. Nasmehjala se je majka in je rekla sinu: „O moj sinko Marko, ostarela ti je majka, trese se ji roka, ne more ti več služiti z vinom. Sestra ti skoro gre zamož, žuri se, oženi se, da še živa dočakam in sprejemem svojo namestnico!“

Dejal je Marko: „Mila mi stara majka, devet sem prehodil kraljevin in deseto turško carevino, pa je nisem našel devojke, da bi bila zame junaka in da bi bila tebi vredna pomoč in zamena.“

Tako je govoril Marko, ali v nemar vendar ni pustil besed svoje ostarele majke. Opominjalo ga je velo njeno lice, spominjala ga je trudna stopnja njetih nog, pa se mu je oziralo oko, ali si uzre kod nevesto, katera bi bila zanj in bi bila tudi za majko.

Zgodilo se je, da je šel kraljevič Marko zgodaj v jutro na lov v planino. Vodila ga je pot po zelenih gozdih mimo hladnih jezer, s sabo je nosil lok in pozlačene puščice in ga je spremljal verni sivi sokol, da mu pomaga loviti zlatokrilih utev. Ali mu ni bila mila lovska sreča, solnce se je pomikalo na opoldne in še je bil Marko brez plena.

Truden in ozlevoljen se je zleknil pod zeleno jelko. Prevzela ga je gozdna tihota in zmagal ga kratek spanec.

Pa ko se zopet zbudi, kako mu ostrmé oči: ob nasprotnem bregu planine, na jasni tratini je rajalo kolo belih vil, vladala je kolu vila Nadanojla, gospa vseh vil one planine.

Jo gleda kraljevič Marko in vidi njeno milino: Nadanojla se zasmije — kakor da je zasijal niz belih biserov. Nadanojla pogleda kakor da je pogledal verni sokol. Nadanojla vodi kolo — kakor bi lahno stopala vitka pravica! Zaigra Marku v prsih srce, šine mu v glavo misel, pozove sokola in mu tiho govori: „Sivi moj sokol, vedno si mi verno služil, služi mi še danes, lep pričakuj dar: do kolen noge, do ramen ti pozlatim krila. Vzpni se k nebu pod oblake baš nad kolo belih vil, tedaj padi navzdol in ugrabi vili Nadanojli, ki vodi belo kolo, ugrabi ji krila in z glave nakit in jih donesi meni, gospodarju!“

Čul je sokol gospodarja in je ubogal ukaz. Vzpel se je k nebu, vil se višje in višje nad kolo belih vil, nad glavo vile Nadanojle, že je padel nizdolu nagel kakor kamen in je ugrabil vili Nadanojli krila in z glave nakit in jih nesel gospodarju.

Bela vila je za njim hitela in klicala: „Sokol, oj sokol kraljeviča Marka,

vrni mi, kar si mi vzel, lepega se nadjaj daru, pozlatim ti do kolen noge, do ramen krila, še ti obesim zlato kolajno na vrat!"

Ali sokol se ni menil za njeno klicanje, žuril se je, da je priletel k svojemu gospodarju in mu izročil dragoceni plen.

Kraljeviču Marku se je smejalo junaško srce in je krenil in se vračal proti domačim dvorom.

Z brzim korakom ga je sledila vila Nadanojla in ga rotila in prosila da ji vrne krila in glave nakit, vilinsko njeno moč. Kraljevič Marko se ni vdal. Pa je milo vekala: „Kraljevič Marko, vsaj to me usliši, da ne izdaš svojcem in družini moje sramote, da sem vila Nadanojla in kako si me ujel!"

Smilila se mu je. Izpustil je ni preljube iz svoje oblasti, ali ko sta dospela domov in je vse začudeno gledalo krasoto in milino njegove spremljevalke, ni povedal drugega, ni povedal več, nego da si je izbral nevesto po svojem srcu in po željah majke in jo privedel, da jo poroči. Prijazno sta jo sprejeli ostarela majka in ljuba mu sestra Bara. —

V srečnem zakonu jima je preteklo leto dni. Tedaj pa je kraljevič Marko slavil trojno slavlje: prvo slavlje, da mu je verna žena podarila zlato jabolko, željnega sina, drugo slavlje, da je sestro Baro vdajal v ravno ogrsko deželo svetlemu ogrskemu kralju, tretje, da je praznoval svoje krstno ime.

Za bogato mizo je sedela sijajna gospoda, med sijajno gospodo presijajni svatje, poslani od svetle ogrske krone po nevesto, veselila se je gospoda trojnega slavlja in mu nazdravljala. Govorica se je sukala in je nanesla na ženitve in so se plemeniti gospodje okoli bogate mize zaporedom hvalili, kod se je kateri oženil.

Pa je prekipelo kraljeviču Marku srce preko ust in je izdal: „Moja gospa je vila, vila Nadanojla! Vila je ljuba mi žena. mila mati mojega sinka!"

Vsi so ostrmeli in utihnili, majka in sestra pa sta obledeli in zardeli od ponosa in je sestra hitela k vili v belo kamrico: „Ljuba in preljuba mi vila od planine, brat je povedal, kdo si. Draga si mi bila, še dražja si mi. Ali čuj, kar te prosim! Ti znaš in moreš, svetuj me in nauči, da lepa in srečna dospem čez divje planine, čez daljne ravnine pred oči svojemu svetlemu ženinu!"

Vila se je prepadla. Toda je prikrila svojo boleost, objela je sestro svojeg moža in je storila po volji: razpletla ji je črne lase, vanje je vpletla srebro in zlato, oblekla jo v žolto svilo, lepo jo nakitila, še lepše jo svetovala: „Dokler te bo vodila strma pot po ozkih stezah, po divjih planinah, privijaj in podvijaj na konjiču žolto svilo k sebi in pod sebe, da ti je ne trgata veja in grm; bisere pa skrij v nedrije, da ti ne popokajo od jarega solnca. Ne glej na desno, ne glej na levo, le tiho zri predse in nema in gluha naj jaše kita sijajnih svatov: volk biva v planini in hajduk! Čim pa prijahate na široko ogrsko polje, spusti žolto svilo po konju navzdol, da se bo dotikala tal, in naobesi si bisere, da ti bodo sijali v solncu. In vriskajo naj svatje in pojo naj bobni in svirala. Tako te zdravo, lepo in ponosno sprejme

tvoj svetli ženin. — Ali kaj te prosim, draga moja žalva! Stopi k bratu, milemu mi možu, in reci, da ga jaz vila pozdravljam. Došle so mi na slavlje bele vile iz zelene planine, moje drugarice; čuj divno njih kolo pred našimi dvori. Reci bratu, milemu mi možu, naj mi da krila in nakit za glavo, da stopi med vile mile svoje drugarice in jim vodim belo kolo, na moje veselje in na veselje nas vseh in da vidijo ogrski svatje, kako rajajo vile.“

Obljubila je Bara in storila in je bratu sporočila in kraljevič Marko v svojem ponosu je hitel in prinesel svoji ljubi krila in nakit za glavo.

S krili in nakitom je vstopila Nadanojla pred ponosne dvore v vrsto vil drugaric, prijele so se za bele roke in zarajale kolo, a sijajna gospoda je gledala z oken in se divila krasoti.

Trikrat je Nadanojla obrnila vilinsko kolo, a četrtič je poletela v zrak, ž njo vse drugarice, in še je zaklicala: „Gospodar moj, kraljevič Marko, ali sem te prosila, nikar se ne hvali, da si poročil belo vilo? Ali si me poslušal? Z Bogom moj gospodar! Zapuščam ti najino dete, preljubo moje zlato jabolko, še mi bo briga zanj. Ti, kraljevič Marko, pa me ne boš videl nikdar več.“

Že se je kita belih vil izgubila v zeleno gorico v svetle megle. Tiho in tužno se je končalo slavlje tega dne.

Bridko je tožil, gorko je vokal junak Marko za svojo ljubo. Klet je vino in jezik, ki sta mu zapravila srečo. S solzami je oblival zapuščenega sinka.

Ali mali sinko ni bil zapuščen. V gluhi nočni dobi mu je prihajala mati, previjala ga je in hranila, pestovala in zibala in sinko je rasel in se redil. Drugemu pa se nikomur ni prikazivala vila.

Tako je zopet preteklo leto pa je gnal kraljeviča Marka spomin na srečnejše dni v planino. Po zelenih gozdih, mimo hladnih jezer ga je nosilo hrepenenje, s sabo je imel lok in pozlačene puščice in spremljal ga je verni sokol. Solnce se je pomeknilo na opoldne, truden je legel kraljevič Marko pod zeleno jelko in je zadremal.

Ni dremal dolgo, pa ko se zdrami — ali ga vara sen ali je istina: na jasni tratini ob nasprotnem bregu planine raja kolo belih vil, a vodi jim kolo vila Nadanojla, preljuba mu žena.

Hitel je kraljevič Marko in govoril: „Sivi sokol, zvesta moja ptica! Vedno si mi bil poslušen, še bolj mi bodi danes! Zaleti se v nebo pod oblake, nad kolo belih vil, ondu pade in ugrabi vili Nadanojli, tvoji mili gospe, vilinska krila in z glave nakit!“

Še ni izpregovoril kraljevič Marko, že je zletel sokol, vil se više in više pod oblake, nad kolo belih vil. Kakor strela je šinil navzdol, s krili in z nakitom se vrnil h gospodarju.

Vila Nadanojla je zapustila kolo svojih belih sester in tiho sledila za sokolom, ni ga klicala, ni ga pozivala, da ji vrne ugrabljeno vilinsko moč.

Pod jelko zeleno je bil zanetil kraljevič Marko plameneči ogenj, vanj je vrgel vilinska krila in nakit in jih sežgal v puh in pepel. Pa mu ni branila vila ne z roko ne z besedo.

„Ne bodi žalosten, carjevič! Lezi spavat in počivat, jutro je pametnejše od večera.“

Spravila ga je spat, slekla s sebe žabjo kožo — in glej deklico, Premodro Vasiljico! Stopi na prag in zakliče z gromkim glasom: „Dojiljice, pestunjice! Zberite se, pripravite se, da stkete svileno preprogo, takšno, kot sem sedela na njej pri ljubem svojem očki.“

Kakor je bilo ukazano, tako se tudi izvrši. Zjutraj se prebudi carjevič Ivan, a kreketaja ima preprogo že zdavnaj gotovo in tako lepo, da si lepše ne moremo misliti, niti predstaviti, samo v pripovedki se more to povedati. Preproga je bila okrašena z zlatom in srebrom in z mojsterskimi uzorci.

Car se zahvali carjeviču Ivanu za preprogo in veli zopet, naj vsi trije sinovi pridejo k njemu na ogled s svojimi ženami. Zopet se vrne carjevič Ivan nevesel domov, povesi bujno glavo na rame.

„Kre-kre, carjevič Ivan, zakaj si se razžalostil? Ali te je mogoče oče neprijazno vzprejel?“

„Zakaj bi se ne razžalostil? Gospodar, moj oče je zapovedal, da pridem s teboj na ogled; ali — kako naj te pripeljem med ljudi?“

„Nič ne bodi žalosten, carjevič! Pojdi sam k carju v goste, a jaz pridem takoj za teboj; ko zaslišiš ropot in štropot, reci: „Evo moje žabice v škatljici!“

In glej, starejša brata njegova prideta na ogled s svojima nakičenima in ozaljšanima ženama; stojita in se posmehujeta carjeviču Ivanu: „Ali si ti, brate, prišel brez žene? Pa bi jo bil v ruti prinesel! I, kje si pa dobil takšno lepotic? Gotovo si prebrodil vse mlake!“

Nenadoma se zasliši velik ropot in štropot — ves dvorec se je stresel. Gostje se silno prestrašijo, poskačejo s stolov in ne vedó, kam bi se skrili; a carjevič Ivan jim reče: „Ne bojte se, gospoda! Moja žabica se je pripeljala v škatljici.“

Prileti k carski palači pozlačena kočija s šestimi konji, in iz nje stopi Premodra Vasiljica, pa že tako lepa, da si lepše misliti ne moreš, niti predstaviti; samo v pripovedki se more povedati. Vzame carjeviča Ivana za roko in ga pelje za hrastove mize, za pisane prte. Gostje začno jesti, piti in se veseliti. Premodra Vasiljica je pila iz kozarca, a ostanek si je vlila za levi rokav, pokusila je labuda, a kosti je skrila za desni rokav. Ženi starejših dveh carjevičev pa sta to opazili, in začneta tudi sami tako delati.

Potem se je šla Premodra Vasiljica igrat s carjevičem Ivanom: Mahnila je z levo roko, in nastalo je jezero, mahnila je z desno — zaplavali so po jezeru beli labudi. Car in gostje se silno začudijo.

Tudi starejši nevesti se gresta igrat: Mahneta z levo roko — oškropita vse goste, mahneta z desno — kost prileti carju ravno v oko. Car se razsrđi in jih sramotno nažene.

Ta čas pa zgrabi carjevič priložnost, pobegne domov, najde žabjo kožo in jo sežge na grmadi. Pripelje se Premodra Vasiljica, se ogleda —

ne najde žabje kože in reče vsa pobita carjeviču Ivanu: „Joj, carjevič Ivan, kaj si storil! Da si samo trenotek počakal, bi bila na veke tvoja, tako pa zbogom! Išči me za trikrat deveto deželo, v tridesetem carstvu, pri groznemu, velikanu, Nesmrtnemu Koščuju. Nato se spremeni v belega labuda in odleti skozi okno.“

Carjevič Ivan se grenko zajoka, poprosi Boga za pomoč in gre na pot, kamor ga oči vodijo. Gre, gre blizu ali daleč, dolgo ali kratko pot pa mu pride naproti star starček.

„Zdravo,“ ga nagovori, „junak, kaj pa iščeš, kam te nesejo noge?“ — Carjevič mu razoži vso svojo nesrečo.

„Ej, carjevič Ivan, zakaj si pa sežgal žabjo kožo? Ti je nisi oblekel pa ti je ni bilo treba niti slačiti! Premodra Vasiljica se je rodila modrejša od svojega očeta, zato se je on razsrdil nanjo in je zapovedal, naj bo tri leta kreketača. Na, tu imaš klobčič, kamor se bo zakotalil, tja pojdi junaški za njim.“ Carjevič Ivan se zahvali starčku in gre za klobčičem. Gre po čistem polju pa sreča medveda.

„Hajd,“ reče „to zverino bom pa ubil.“

A medved izpregovori: „Ne ubijaj me, carjevič Ivan; prišel bo čas, ko ti bom lahko v pomoč.“

In ga ne ubije pa gre naprej. Glej, nad njim leti racman. Carjevič zgrabi puško, pomeri nanj hoteč ga ubiti; kar ti naenkrat izpregovori s človeškim glasom: „Ne ubijaj me, carjevič Ivan, jaz ti bom v nesreči sam pomagal.“

Carjevič se ga usmili in gre naprej.

Naenkrat skoči zajec čez cesto, carjevič zgrabi puško, pomeri, a zajec izpregovori s človeškim glasom: „Ne vstrelj me, carjevič Ivan, ti bom v nesreči pomagal.“

Carjevič Ivan mu ne stori nič žalega in gre dalje k — sinjemu morju. Tam vidi — kako leži na pesku in izdiha riba ščuka.

„Ah, carjevič Ivan,“ izpregovori ščuka, „usmili se me in izpusti me v morje!“

Vrže jo v morje in gre po bregu dalje.

Kmalu ali nekmalu se prikotrlja klobčič do kolibice: Stoji kolibica na kokošnjih krempeljicah in se obrača naokoli.

Carjevič Ivan reče: „Kolibica, kolibica, obstoj, kakor te je majka postavila — s prednjo stranjo proti meni, s zadnjo proti morju!“

Kolibica se obrne s zadnjo stranjo proti morju, s sprednjo proti njemu. Carjevič stopi vanjo in zagleda, da leži na peči na deveti opeki čarovnica, z imenom Koščena noga, a z nosom se dotika stropa.

„Ej, dobri junak, kaj te je prineslo k meni?“ vpraša čarovnica carjeviča Ivana.

„Ah, babura, boljše bi bilo, ko bi ti mene, dobrega junaka, prej nasitila, napojila in v čeburu skopala, a potem šele vprašala.“

Čarovnica ga je nasitila, napojila in v čeburu skopala, in carjevič jej pove, da išče svojo ženo, Premodro Vasiljico.

„Že vem,“ pravi čarovnica, „kje je; zdaj je pri Nesmrtnem Koščeju, a težko jo boš dobil, ker ni lahko Koščeja premagati in ubiti. Smrt njegova je na osti igle, ta igla je v jajcu, to jajce v raci, ta raca v zajcu, ta zajec v skrinji, a ta skrinja stoji na visokem hrastu, a ta hrast čuva Koščeja kot svoje oko v glavi.“

Čarovnica ga pouči, kje raste ta hrast. Carjevič Ivan pride tja, ne da bi vedel, kaj mu je storiti, da pride do skrinje.

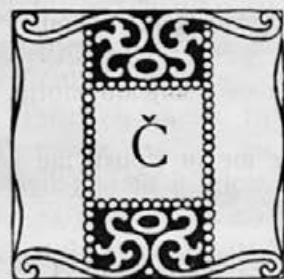
Nenadoma se od nekod prikaže in prilomasti medved in izruje drevo s korenino. Skrinja pade na tla, se razbije na kosce, iz skrinje skoči zajec in se spusti v beg, da bi jo popihal; kar ti skoči za njim drugi zajec, ga dohiti, zgrabi in raztrga na kosce. Iz zajca zleti raca in se dvigne visoko pod oblake, leti, leti, a za njo se zažene racman, jo dohiti in ko jo udari — izpusti raca takoj jajce, ki pade v morje.

Carjevič Ivan vidi nesrečo, in oblijejo ga solze, kar ti nenadoma priplava k bregu ščuka z jajcem v ustih. On vzame jajce, ga razbije, dobi iglo in jej odbije ost: Koščeju je bilo treba umreti, naj se je še tako upiral in na vse strani premetaval. Carjevič Ivan pa gre v Koščejevo hišo, reši Premodro Vasiljico in se vrne domov.

Potem sta živela skupaj dolgo in srečno.

OTROK IN ZVEZDE. SPISAL KSAVER MEŠKO. □□□□□□□□□□□□

estokrat razmišljam: Če bi bile vse svetle zvezde tam gori na nebu sami cekini in bi jih mogel z rokco doseči ter jih nabrati po mili volji, kaj bi počel z njimi? Vem, kaj bi storil.

Kupil bi si konjiča belca, mladega in iskrega, kakor da se je bil napil močnega vinca. In svetlo sabljo bi si kupil. Pa bi pojezdil na sovrahe domovine, ki nas nadlegujejo in napadajo ob mejah, kakor mi ob večerih pripoveduje ata. Bojeval bi se z njimi junaško kakor kraljevič Marko bi proslavil svoje ime.

Po zmagi nad dušmanini bi si sezidal s svetlimi cekini krasno cerkvico vrh gore, da bi počival v njej po smrti skupno s konjičem belcem in s sabljico ostro in bridko. Romali bi ljudje od vseh vetrov na mojo gomilo in bi govorili: „Tukaj počiva junak, ki je rešil domovino in nas kletega dušmanina.“

In kaj bi še storil s cekini?

Bratu Mirku bi kupil celo knjigarno. Naj bi jo imel, saj hoče zmerom le brati in brati.

In kaj bi še storil?

Sestrici Mileni bi kupil vse sladkarije, kar jih premorejo vse slaščičarnice v mestu.

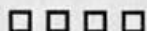
Naj bi se jih najedla, ki jih pa nima nikoli dovolj! Navrh bi ji kupil še vse blago v največji mestni trgovini, ker hoče vsak hip imeti novo obleko. Naj bi imela! Saj bi bilo denarja dovolj: ne na škafe, na kadi bi merili cekine.

In kaj še?

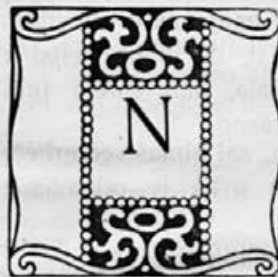
Avtomobil bi kupil očetu! Toži, da težko hodi v pisarno, ker ga noge bolé. Pa bi se naj vsak dan peljal. Še jaz bi se peljal nekaj pota v šolo z njim.

In še kaj?

Seveda! Kako bi pa mogel pozabiti mamico, ko bi bil tako bogat! A kaj bi storil in kupil mamici? Vem, kaj bi storil. Največje in najlepše cekine bi dal stopiti; prelititi in prekovati bi jih dal v kraljevsko krono. Krono bi pa dal mamici. Naj bi jo nosila ona, ki je najboljša in kraljevske krone in kraljestva najbolj vredna...

MALA GRBAVA DEKLICA. SPISAL FR. LIPAH! □ □ □ □ □ □ □ □

eka mati je imela hčerko edinko, ki pa je bila zelo mala, bleda in nekoliko drugačna kot so drugi otroci. Kadar jo je vzela s seboj na sprehod, so ljudje postajali za njima, gledali na deklico in si pomigavali. Če je mala deklica prašala mater, zakaj jo ljudje gledajo tako postrani, ji je mati po navadi odgovorila: „Ker imaš tako lepo novo oblekco“. In mala deklica je bila zadovoljna. Ko pa sta prišli domov jo je mamica objela, jo poljubovala in dejala: „Ljubi sladki angelček moj, kaj bo s teboj, ko jaz umrem? Nihče te ne pozna, kak angelček si; niti tvoj oče!“

Kmalu nato je mati zbolela in deveti dan umrla. Oče pa je zajokal nad mrtvo ženo in je hotel, da ga ž njo vred pokopljejo. Prijatelji pa so mu prigovarjali in ga tolažili; in se je res premislil in čez leto dobil novo ženo, lepšo, mlajšo in bogatejšo od prve; toda tako dobra ni bila niti zdaleka.

Po materini smrti je mala deklica posedala dan za dnem od jutra do večera na oknu; kajti nikogar ni bilo, ki bi jo bil vzela s seboj na sprehod. Bledela je od dne do dne, rasla pa zadnja leta ni sploh nič več.

Ko je tedaj mačeha prišla v hišo, si je mislila deklica: „Sedaj pojdeš zopet na sprehod na žitno polje, na zlato solnce, na lepe stezice, kjer cve-tejo grmiči in cvetice in je cesta polna veselih ljudi.“ Kajti stanovala je v mali mestni ulici, kamor je solnce posijalo le redkokedaj; in če je sedela na oknu, je videla le majhen, prav majhen košček neba. In mačeha je

šla tudi vsak dan na sprehod, dopoldan in popoldan. Vselej je oblekla krasno pisano obleko, mnogo lepšo kot jo je imela umrla mati. Toda male deklice ni vzela nikoli s seboj.

Končno se je deklica odločila in jo nekega dne lepo prosila, naj jo vendar vzame s seboj. Toda mačeha je rekla: „Ti si zares neumna! Kaj poreko ljudje, ako me vidijo na sprehodu poleg tebe. Saj imaš grbo. Grbavi otroci pa ne hodijo na sprehod, ostati morajo lepo doma.“

Nato je mala deklica umolknila in ko je mačeha odšla, je stopila na stol pred zrcalo; in zares: bila je grbava, zelo grbava! In je zopet sedla na okno in gledala na cesto ter mislila na svojo dobro rajnko mamico, s katero je šla vsak dan na sprehod. Zopet se je spomnila na grbo:

„Bog ve kaj je v grbi?“ si je mislila „nekaj mora biti v njej“.

In je minulo poletje in ko je pripihala zima, je mala deklica še bolj obledela in oslabela, tako da ni mogla več k oknu in je obležala v postelji. A ko so na poljani zacveli prvi zvončki, jo je ponoči obiskala ljuba mamica in ji pripovedovala, kako zlata in prelestna so nebesa.

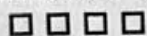
Zjutraj je bila mala deklica mrtva. „Ne jokaj, mož“, je rekla mačeha „tako je najbolje za siroto“. In mož ni nič odgovoril, samo prikimal je.

Ko so pa deklico zakopali, je priplaval z nebes angel; njegove peroti so bile bele in labudje. Sedel je kraj groba in je potrkal nanj kakor na vrata. Kmalu je prišla deklica iz groba in angelj ji je povedal, da jo bo peljal k mamici v nebesa. Deklica pa ga je sramežljivo vprašala, ako smejo tudi grbavi otroci v nebesa, ko je tam vse tako lepo in krasno.

In angel ji je odgovoril: „Dobri, ljubi otročiček moj, saj nimaš več grbe“, in se je dotaknil njenega hrbta z belo roko. In grda grba je odpadla z deklice. In kaj je bilo v njej?

Dve krasni, beli, angelski peroti! In deklica jih je razprostrla, kot da bi znala že od nekdanj leteti in splavala je z angelčkom skozi solnčne žarke pod sinje nebo. Na najvišjem mestu v nebesih pa je sedela njena dobra mamica z razprostrtimi rokami.

In mala deklica je splavala naravnost v njeno naročje.

Na ledu.

SPESNIL ČIKA JOVA

POSLOVENIL ALOJZIJ GRADNIK

Vidim dobro mari?

„Ali si že padel?

Kdo se tam drsari?

Enkrat le osliček

Naš učenček Tine,
rodom iz Doline.

gre na led!“ — „O, padel
sem le dvakrat, striček!“

Kaj ti ne bojiš se,
paglavček moj mali?

„Kaj to ni zadosti,
kaj še hočeš, vraga?“

„Ej, saj smo junaki,
kaj pa bi se bali?!“

„Jaz pa pravim: ni še
trikrat Bog pomaga!“

Varnost v srednjem veku.

(Po S. Rutarju spisal Marko Simonov.)

V srednjem veku ni bilo tako poskrbljeno za varnost kakor je danes. Posebno so bili v nevarnosti popotniki. Na nje so prežali iz visokih utrjenih gradov roparski vitezi. Najhujša roparska gnezda so postali v XIV. stoletju gradovi nad Čedadom, ki so jih nekoč sezidali v varstvo podbeneške ali predelske ceste. V teh močno utrjenih gradovih so u varnem prebivali viteški zločinci ter v njih skrivali popotnikom in trgovcem uplenjeno blago.

Posebno sloveči roparji so bili Villalte, ki so skozi sedem let strašno gospodarili po podbeneški cesti. Lovili so potujoče in jim jemali blago, da se ni nihče več upal potovati po tej cesti in so se trgovci obrnili na pontebško cesto. Še l. 1325. so Villalte oropali dunajskega trgovca Concila, toda morali so mu vrniti odvzeto žito.

Vsled teh nasilnosti je zapovedal patrijarh svojim podložnikom, n j razdero gradove takih roparjev. Na ta ukaz so oblegali Čedadci l. 1306. ves mesec grad Uruspergo, ki je bil najmočnejša trdnjava nad Čedadom. Niso se je pa polastili, temveč se prej vrnili domov ker so jim obljubili lastniki gradu, da ne bodo več nadlegovali trgovcev. Štiri leta pozneje ukaže patrijarh razdreti grad Villalta, toda ropanje n prenehalo kljub temu na podbeneški cesti.

Slednjč je patrijarh Rajmund razglasil smrtno kazen za roparske viteze, ti pa so izročili svoje grad ve Avstrijcem, da bi pod njihovim varstvom brez skrbi nadaljevali

svoja ropanja. Patrijarh Ludovik Teck je zno-va zaukazal podreti roparske gradove. To se je tudi zgodilo l. 1364. Najstrahovitejši je bil Uruspergo. Tega so Čedadci zavzeli 22. kimovca in ga do tal razdejali. Njegovo kamenje pa so porabili za mestno obzidje.

Poleg roparskih vitezov so nadlegovali ljudi v srednjem veku tudi drugi roparji in zločinci. Skrivali so se zlasti v nedosegljivih skrivališčih blizu cest v gorah. Od tam so pogosto planili v dolino in oropali kmete in trgovce. Često so polovili tudi ljudi, jih potem umorili ali pa jih izpustili proti visoki odkupnini. Te roparje je pregnal patrijarh Anton proti koncu XIV. stoletja.

Pa tudi med obrtniki in drugimi stanovi, ki so prebivali v mestih, so bili nekateri nepoštenjaki. Meseca vinotoka 1321. so oropali čedadski mesarji trgo ce iz Kamnika na Kranjskem. Vsled tega so se kranjski kupci bal v Čedad in mitnica je imela veliko izgube Mitničar se je zato pritožil pri čedadski občini. Mestni načelnik je nato obljub l mesarjem iz Čedada, da jim bo dal „patente“, vsled katerih bodo smeli ropati na vseh drugih cestah, samo na onih ne, ki pelje skozi tolminsko dolino. Zagotovil jim je pri tem tudi svojo pomoč in podporo. Morali so pa povrniti škodo nekemu kamniškemu trgovcu.

Deset let pozneje sta sklenila meseca listopada neki Peter iz Čedada in neki Braniver roparsko pogodbo po vseh tedanjih malenkostnih predpisih pred notarjem in pričami. Braniver se je s to pogodbo zavezal, da bo pazil na beljaški cesti, kam se bodo obra-

čali trgovci in potem sporočal Petru v Čedad, da jih bo oropal. Peter se je pa zavezal, da mu bo plačal zato okoli 200 L našega denarja in sicer polovico naprej, drugo polovico pa po dovršenem poslu. V jamstvo je zastavil vse svoje premoženje. Braniver se je pa zavezal s prisego, da se bo držal pogodbe in da tega ne izda nikomur.

Kako nevarno je bilo potovanje vsled roparjev v srednjem veku, vidimo tudi iz tega, da je oprostil koncem XV. stoletja beneški dož prebivalce ob Nadiži in v gorah nad Čedadom vseh javnih davkov, ker so pomagali varovati cesto in prehod v onih krajih.

IZ NARAVOSLOVJA

Nekaj o Solncu, Zemlji in Luni.

Senca Lune je tu i stožec, čegar vrh je obrnjen od Solнца proč. Ako pride Luna na svoji poti okoli Zemlje med Solnce in Zemljo, torej ob času mlaja, gre lahko njena senca preko enega dela površine Zemlje. Vse zemlje ne more senca Lune nikdar pokriti. Solnčni mrk se vidi potem takem le na omejenem delu Zemlje, in tudi v tem delu ne povsod enako in istočasno. Ker se Zemlja vrti in ker se Luna kroži okoli nj, pridejo vedno novi deli površin: Zemlje v Lunino senco. Oni kraji, ki pridejo v polno senco Lune, ne vidijo Solнца sploh: oni imajo popolni mrk Solнца. Za one kraje, ki pridejo samo v polusenco Lune, je le en del Solнца prikrit: ti kraji imajo delni mrk Solнца. Luna pa lahko pride tudi v tako lego med Zemljo in Solnce, da leži z njima na premici ali skoro na premici, toda v taki razdalji od Zemlje, da njena senca ne doseže več Zemlje. Za g tove kraje na Zemlji bo le središnji del Solнца prikrit, viden pa bo svetel obroč. Mrk Solнца je za te kraje obročast. Popolni mrki so redkejši, kakor obročasti.

V prahodnjem letu bomo imeli dva mrka Solнца; obročasti mrk dn 28. marca in popolni mrk dne 21. septembra. Prvi bo pri nas viden, t da ne kot obročasti, temveč de ni mrk Solнца. Pokrita bo za nas skoro polovica Solнца. Drugi mrk pa bo za naše kraje neviden.

Leto 1922. ima najmanjše število mrkov, ki je sploh mo oč, namreč samo dva mrka Solнца, in nobenega mrka Lune. Največje število mrkov v enem letu more biti 7, in sicer 5 mrkov Solнца in 2 mrka Lune. L v izjemnih slučajih pomrknje Luna trikrat v enem letu.

Ker sta gibanji Zemlje in Lune pravi n. se vrtneta obe telesi po določeni dobi zopet v enako medsebojno lego in enako lego napram Solncu. V isti dobi se ponovijo potemtakem tudi mrki. Ta doba „Saros“ imenovana, traja približno 18 let in 10 d i. Že stari Babilonci in Asirci so jo poznali in so jo tako „prorokovali“ mrke Solнца in Lune.

UGANKE.

1. Gospodar ima travnik, na katerem vsak teden dvakrat travo kosi. Kako je ime travniku, kako travi?

2. V katerem morju lahko žive ljudje?

3. Poznam vodo, ki se je vsak boji, čeravno še ni nobeden vtinil v njej. Kako ji je ime?

4. Kako je ime gozdu, ki ga vsako leto posekamo vsaj dvanajstkrat?

5. Videl sem štiri metre dolg las, ki je bil postavljen z odra na oder, in po njem je hodil naš sosed. Kako to?

6. Kako je ime hišici, v kateri nekdo kuje brez prestanka?

IGRA S PRSTI.

II.

Prvi je zajčka ustrelil.

Drugi je zajčka našel.

Tretji je zajčka snel.

Četrti je zajčka na ogenj del.

Peti je zajčka snedel.

Vipavska 'dolina.

Vipavska dolina je kakih 45 km dolga ozka ravnina. Od vseh strani jo oklepajo visoke gore, le na zapadu je odprta. Na severu jo čuva Čaven (1800 m) s Trnovsko planoto, Sv. Gabrijel in Sv. Gora. Na vzhodu meji na Angelsko goro in Nanos. Na zapadu jo pa varuje Kraško gričevje in bistra Soča. Po dolini se vije reka Vipava, ki sprejema več dotokov. Na desnem bregu sprejema mrzli Hubelj z Lokavšček m, Grajšek in več malih potokov. Na levem bregu dobiva Močilnik z Branico. Vipavska dolina se deli v dva dela: v Gorenjo in Dolenjo. Hubelj je meja. Po dolini so prav gosto raztresene prijazne vasi in trgi. V Gorenji Vipavski dolini so: Št. Vid, Podraga, Slap, Vipava, Vrhpolje, Budanje, Dolga poljana, Št rje in več manjših vasi. V Spodnji Vipavski dolini so: Ajdovščina, največji obrtni trg Vipavske doline, Sv. Križ, staro mesto, Lokavec, Cesta, Dobravlje, Male in Velike Žablje, Brje, Kamnje, Rihenberg s svojim gradom, Dorenberg, Prvačina, važno železniško križišče, Volčjadraga, Bilje in Renče s svojimi opekarnami, Miren z največjo čevljarско obrtjo v dolini, Črniče, Šempas in več manjših vasi. Na zapadu doline je solčna Gorica.

Po Vipavski dolini pelje glavna cesta iz Gorice čez Črniče in Ajdovščino v Št. Vid; druga pa iz Go ce čez Prvačino v Selo, kjer se priklopi prvi.

Vipavska železnica veže Gorico s Spodnjo Vipavsko dolino.

Po dolini prebivajo samo Slovenci in se pečajo z trto, živinorejo in poljedelstvom

Kako je lepa naša dolina, vidiš prav dobro ako greš na kak bližnji hrib. In ko opazuješ to lepo ravan, začutiš v sebi nek ponos in veliko srečo, da si tudi ti sin tako lepih krajev in ves radosten vzklikaš: „Tu očem živeti in umreti!“ Julka Pivk iz Ajdovščine.

Ajdovščina.

Ajdovščina je največji obrtni trg Vipavske doline. Za časa Rimljanov je bila nekoliko bolj proti Ustjem, danes je pa ob izlivu Lokavščka v Hubelj. Šteje nad 170 hiš, ter ima 1000 prebivalcev. Deli se v štiri dele: v Gornjo in Spodnjo Ajdovščino, Putrih ter Papirnico. Ima na 20 najrazličnejših trgovin, veliko predilnico in barvilnico, valčni mlin, več žag in drugih obratov.

V Ajdovščini so ti le uradi: okrajna sodnija in davkarija, župni, poštni in občinski urad, orožniška in finančna postaja, hranilnica in posojilnica „Banka za Jul. Benečijo“ in notarski urad. Ajdovščina ima trirazredno ljudsko in dvorazredno obrtno šolo.

Za časa Rimljanov je bila Ajdovščina važna po tojanka. Znano je, da je bila velika bitka med rimskim cesarjem Teodozijem in Evgenijem ob Hublju, ki so ga Rimljani imenovali „Frigidus“. Velika burja, ki je bila ta dan, je po agala Evgeniju premagati Rimljane.

Trojer Alma iz Ajdovščine.

Moj domači kraj.

Prijazno mestece Postojna, je moj domači kraj. Leži pod Sovičem. Vrhu Soviča so razvaline stare gradü. V Postojni imamo petrazredno ljudsko in štirirazredno meščansko šolo. Sredi mesta je spomenik Miroslava Vil-

harja, slovenskega pesnika. Tu je tudi civilni komisariat za ves postojnski okraj, davkarija, sodnija, posojilnica in mnogo drugih ura'ov. Na vzviše em prostoru sredi mesta stoji cerkev z dvema zvonikoma. Konec mesta je svetovnoznana Postojnska jama s prekrasnimi kapniki. Postojncani se pečajo s trgovino, obrtjo, poljedelstvom in gozdarstvom.

Mitri Nada iz Postojne.

Moja najljubša žival.

Moja najljubša živalca je naš psiček. Ko pridem iz šole, skače okrog mene in miglja prijazno z repkom. Ime mu je „Publ“ in smo ga dobili v Senadolah. Vsak dan mu dajam jesti; izbirčen ni prav nič. Včasih mu potipam nos, da vidim, ali je mrzel in moker. T krat znam, da je zdrav. Večkrat se z njim pogovarjam o marsičem, mu ukazujem razne želje i. t. d. Včasih me psiček uboga, včasih pa ne. Tudi vgrizne me. Tedaj ga posvarim, da ne gre tako. Po leti, ko je bilo dosti muh, je vse prav pridno lovil. S tačico jih je pomastil in se potem igral z njimi. Jaz in inoj Publ sva posebna prijatelja.

Franc Gerželj iz Senožeč.

Čudna poroka.

(Zapisaia Hladnik Slavica iz Sp. Idrije).

Pripravljala se je poroka. Ženin in nevesta sta že ves teden vabila na ženitovanje. Poročni dan se je približal. Svatje so prišli na nevestin in ženinov dom; našli so pa vsa vrata zaklenjena in okna z grnjena. Vsi prestrašeni so šli na njivo, kjer je eden hlapec trosil gnoj, drugi pa oral. Pr sili so ju, da sta jim šla odpret vrata. Ko so stopili v vežo, so ašli tam nevesto, ki je delala mleko; oni pa, ki bi bil moral biti starejšina, je v hiši popravljal čevlje. To je svate ujezilo in so šli d' mov.

Med tem sta se pa ženin in nevesta spet napravila in sta šla klicat svate; pa čudno, nikjer ni bilo nobenega človeka. Žal jima je bilo, ker sta hotela svate dobro pogostiti v lepo pripravljeni sobi. Tako sta bila nejevoljna, da niti znancem nista dajala nobe odgovora, — ker so jima svati ušli.

Zakleta bogatinka.

(Zapisal Peternel Matej v Sp. Idriji).

Pred mnogo leti je nesla uboga deklica žito v mlin. Pot je bila dolga. Ko je prišla v mlin, je postala trudna in se je vsedla, da bi se nekoliko odpohila. Ko se je odpočila

in hotela iti domov, se je vlila luda picha. Tako je morala čakati pozno v noč v mlinu. Okrog polnoči se je razvedrilo in deklica je ša proti domu.

Ko je prišla blizu križpota, je zagledala veliko luč. Stopila je še nekaj korakov bliže, kar je strme obstala. Pred njo je stala starka in ušila na rjuhi na tleh cekine in tolarje, od katerih se je svetilo, kakor od luči. Deklica se j ustrašila in je zbežala nazaj proti mlinu. Starka pa je vpila za njo: „Ako se ne bi bila bala, bi me lahko rešila, tako pa bom morala čakati pa rešitev še mnogo, mnogo let.“

Ko je pritekla deklica v mlin in povedala, kaj se ji je zgodilo, je vzel mlinar luč n šel gledat; toda ničesar ni videl na križpotu. Od tistega časa ni videl starke nihče več, le luč se včasih še vidi.

Dvoboj med medvedom in volkom.

(Zapisaia Podobnik Vikca iz Sp. Idrije.)

Živela sta volk in medved in sta si napovedala dvoboj. Medved je dobil na pomoč psa, volk pa mačka, ki je bil kruljav.

Na dan dvoboja sta prišla m dved in pes prva na kraj, kjer se je imel vršiti dvoboj, in st se skrila v listje. Ko sta se bližala volk in maček, je rekel pes medved: „Hud bo boj, ker pobere maček vsakikrat kamen, ko se prestopi.“ Tako je govoril, ker je maček šepal.

Ko sta prišla volk in maček na kraj, kjer se je imel vršiti dvoboj, ni bilo psa in medveda nikjer. Nista se dolgo ozirala okrog, kar je pogibal v listju pes, ker ga je ugriznila muha za uho. Ko je maček to videl, je skočil na psa. Medved in pes sta se ga tako ustrašila, da sta skočila iz listja, butnila v bližnje drevc in se ubila. Volk, ki je skočil nad nju, je tudi priletel v drevo in se ubil; maček sam pa je zletel na drevo.

Naznanilo.

Vsem p. n. sotrudnikom „Novega roda“ naznanjam, da s to številko odlagam uredništvo lista in se jim zahvaljujem obenem za vsestransko pomoč.

V Trstu, decembra 1921.

IANKO SAMEC.